

rario ezberdinetako produkzioaren berri ematean, ez da saia-kerarik agertzen.

Ezaguna da aspalditxo editorialen eta beste hainbat jende-
ren kezka, orain dela urte batzuk ia nagusitasuna zuen genero
hau gaur baztertua dagoelako. Arrazoi ezberdinak egon daitezke
hemen: saiogilerik ez dagoela; eroslearen eta irakurlearen lite-
ratur zaletasuna bestelako generoetatik doazela; editorialek
beren arrakasta bestelako sailetako argitalpenetan aurkitu
dutela; erakunde publikoek sail hori alde batera utzi dutela
beren kultur politikan. Lau faktoreek elkarrekiko eragina dute;
seguruenik lauak gertatu dira. Nonbaitetik zirkulu itxi hori
hautsi behar zuen; *Euskaldunak eta espainolak* liburuak egin
du. Horren arrakastak guztiei pentsarazteko eta bide berriak
urratzen hasteko zirikada izan beharko luke.

IÑIGO ARANBARRI

HANKA ERIAK

Nago nolabaiteko poza ere eman dezakeen jaierrarik adie-
raztea beti dela posible urteroko balantze batean. Balantze-
rako bai baino balantzarako ere errimeak garela erakusten
dugun bitartean bederik. Orain lau urteko zerurako *Obaba -
koak*-en ostean —*saria euskal idazle guztientzako da* betiere
itxaropenitsuari, zer etorriko adi— lurrerakoa ere behar, eta
kanporako-nahi bai baina, hanka bat zainketa berezietako
gelan dugula egiaztatzeak egiten gaitu agian hain sotil, hain
mimoso, hain geu, hain hain.

Eta ez dakit horren arnas estuan hasiak aise ote duen buel-
takoa, osotasuneko analisiak maite-eta, egun orain bost urte
baino okerrago ez gaudela lau haizeetara adierazita ere. Heda-
pen txikiko hizkuntza batean idazten duen Atxagari, Bernar-
dori, —eta ez euskal idazleei, ahaztu baino lehen— emandako
sariak normalizatua nahi duen literaturak bi adar dituela esa-

tera zetorren. Hizkuntza horretan emana bata eta hizkuntza horretarik mundurakoa bestea.

Bigarrenak, erratuta egongo al naiz, batez ere gaztelerara gaurdaino eraman diren bakanekin, betea du puskerako bidea. Eta horrekin batera akabo sariaren itzalak idazle-komunitate beti eszeptikoaren trantsitoetan sortu zituen itzulpen-hotsak. Lehen adarrak aldiz —honaino heltzen dira euskal literaturaren itoginak— normalizazioaren askozaz ere ikuspegi geureagoa dakar. Hain dena geurea non —denok gara bermiotar Izaroko uretan— badakigun nobela bakar batek salba lezakeela denboraldia. Nobela esan dut, hasiera-hasieratik norberaren buruarekin horrela bat etorrita, eta ez poesia, ez saioa, ez ipuina, besterik ez bada ere homologazio-neurriak zein diren ondo ikasita dituenaren ebakeraz.

ESTANDARIZAZIOTIK HARATAGO

Dirudienaz azken urteotan euskal poesiari aitortzen zaion —Europar egiten denarekiko, betiere— homologazioaren zain, narratibak badu bere baitan aski eztabaidagai aintzakotzat hartu beharreko inora begiratzen hasi aurretik. Eta ez dakit ez ote den nobelarena zorrotz behatzen hasiez gero zauri gehien erakusten duena.

Produkzioaren ingurukoa izan liteke bat, esate baterako. Iazko udazkenetik aurtengora zortzi izan badira ere argitaratu diren nobelak, aski bestalde gurean sabel azkuratuena ere asetzeko, beldur naiz erdiak ez ote diren iluntaratu argitara eman orduko. Bada behin eta berriz zein izan diren gogoratzen hasita burura etortzen den itaunik. Hauetarik zenbat heldu dira gizarte zibilera? Esan nahi da oraindik zabalkundea ziurtatu gabeko nobela bat baino gehiago ateratzen dela makinetatik gaur egun ere. Zortzi hauetarik bi gartzelan idatziak izan direla —Gorrindo, Urain—, eta preso egoteak, editorearen aldetik gero igarri egingo diren nahitaezko zuzenketa-proposamen minimoetarako eskubiderik ez izatea esan nahi duela. Esan nahi da idazten dela luzerik —Juan Bautista Etxarren: *Zubi mada-rikatua*— eta hutsa behar dugula maskaradetatik etxeranzkoan Garazi arroak autobusez inbaditzeko, izan ere ez dea

maitagarria nobelak idaztea poeten han hartan? Esan nahi da gauden bezala egonda zortzia, zazpi absolutuaren gainetik izanik ere, zenbaki prekarioa dela hemen honetan.

Hizkera literarioarena izan liteke bestea. Eta arestian banion badela pozerako arrazoirik, uste dut hemen dagokidala azaltzea. Narrazio laburrak badu gurean oro har nobelak lortu ez duenik, indarra alegia. Laburraren indarrak idazlearen estilo propioa hobeto bermatzea ekarri du hemen. Izan da aurtengoan ere begipean dugun denbora-tartean idazlearen estilo-labela daraman narraziorik —Garzia, Montoia, Sarrionandia, Sastre—. Eta segi dezadan oreka gizentzen, bai argitaletxeen borondatez —zor eternoa Igelari—, bai —gero eta gehiago— erakundearen kontrolpetik datozen itzulpenak orain arte ez bezalako proposamen narratiboz datoz, hizkuntza erregistroetarik hasita. Hortik etor daitekeena oraindik ikusteko badago ere, onura gehiago izango du kaltea baino, ikusi batera behintzat. Horregatik deritzot agian Aingeru Epaltzaren *Ur uherrak* helduari urtea salbatu duen liburua. Adierazkorra bestalde. Eskua sutan jarrita, kontatzearen abentura-urteak datoz.

HELDUGINTZA

Poesiak ez du horrelako lanik aspaldion. Azken hamarkadako poesiari buruz egin zitezkeen mintegi eta hitzaldi posible guztiak egin ostean balekotzat kalifikatu baitzen uzta iazkoan. Ondorengo bidea berak ibilia baino ez daiteke.

Hamabi liburu argitaratu dira iazko irailetik aurtengo urrira. Bi besterik ez autore berrienak, eman ditzagun izen eta guzti: Arantzazu Etxaburua eta Rikardo Arregi. Ostantzeko guztiak, hamar, antologietan sartzeko nahikoa meriturik egindako poetenak dira. Eta ez naiz ari laurogeitik aurrera ezagututakoen gainean bakarrik. Letek uda ondoren bitan hautsi zuen hamaika urteko isilunea. Mikel Lasa aurtengo apirilean sartu dute EHUko bildumaren mausoleoan. Juaristi, Perurena, Ezkiaga, Anselmi, Berrizbeitia, Urizar, Eguzkitza, azkenaldian diagnostikatutakoak sendotzera datoz. Euskal poesia aniztasun izugarrian ari dela garatzen, eta joerak, estiloak, eskuak hain ezberdinak izanik ere, badela eklektizismorako, *fin de siècle*-aren

meneko halako zera bat, konstantea den emanik. Gizarteko baikara.

Hamabi obra zortzi argitaldaritan. Orain urte gutxi batzuk baino askozaz editore gehiago. Itxura batean banatuago balego bezala agertzen da egiten dena. Baina ez gaitezen zorutzen jarri. Esan bezala, lehendik argitaratu dutenak dira gehienak. Eta jotzekotan askozaz ere estima handiagoa zaio hemen arituari. Beraz ikusteko dago nola jokatuiko duten argitaletxeek oraindik orain batean eta bestean Mato Grossoko tribu katalogatugabe bat balitz bezala ezagutzera eman diren *lubakita-rrekin*, esate batera. Zeren nahiak nahi —sarietan irabazle izandakoak ere nork plazaratzen dituen ikusi besterik ez dago—, geroeta garbiago dago poesia berriena argitaratzeari dagokionez hemen inor gutxi dagoela zorrak zor egitera. Eta argi daukat ni ez naizela inoren lepoari begira hasiko.

SAIAKERAK ETA EUSKALDUNAK

Orok du besterena neurtzeko erregela. Duela askorik ez, euskal literatura poetetan neurtzen zen, idazten zuten guztiak baitziren, azken batean, jende horretarik. Jakina, estilo handirik gabeko akusazio gisa botatzen zen esaera hori ez zetorren narratzaileengandik, narratiba baino irakur ezin zutenen aldetik baizik (editore ren baten eskupekoaz seguruenik!). Eta hona hemen non gauden lirika besterik egiten ez duten estatu afrikar gehienei eraikuntza nazionalerako baliogarri izan ditzaketen kultur taktikak erakusteko moduan. Bat, bi, hiru uraspideak. Honatx. Poesia. Narratiba. Saioa.

Ez dago kontrabidean ibiltzea bezalakorik. Euskal saiogintza modernoa poesiarekin batera hasi zen eta narratibarekin hazi eta odolmehetu. Teknikoago bilakatzeko garaia helduta, praktikoagoa egin zen erreforma ostekoan. Gerora huts hori betetzera etorri direnak —Perurena, Gil Bera— saiogintzan poesian bezainbesteko esku desberdinez ari behar dela esatera datoz. Antropologiatik metafisikara. Hizkuntz analisitik ideologia garaikideetara. Eta hortik Joxe Azurmendirengana.

Espaniolak eta euskaldunak, zerbait izatekotan saioa den neurrian, ezusteko *best-seller* ttiki bat izan da. Eta jaso ditue-

nak jasota —harriak lako loreak, loreak lako harriak—, oro har hor zegoen behar bat betetzera etorri da. Beharra, nazionalismo-kontzeptua, hemen bizi izan dugun neurrian, errebitsatzera ekarri duelako. Eta ez defentsa moduan beti. Andana dira etxekoak ateratzen egin dituen ahaleginak gehiago eskertuko dizkietenak. Katartikoa izateaz gain, indartze ideologiko baten beharrean dagoen abertzale euskaldunari idatzi beharreko tesien lehen atal ikusi dutenik bada. Eta Unibertsitatetik ate.

Saioei ahobateko babes emateko diruditen uneak dira. Horregatik ikusi egin behar zertan geratzen den Mendiguren Bereziarturen «Klasikoak S.A.» proiektua. Narratiba itzuliak aski arazo badu komertzializatu eta irakurlearengana heltzeko, —poesia itzultzeak luxu izaten darrai— saioek ez dute bide lauagorik. Normalizazioa itzulpenen politika anitzagoa eskatzen ari da.

ORRIAREAN HIRUGARREN DIMENTSIOA

- *Bat.* UEUk behiala eder izandako literatur aldizkariari eskaini bazion aurtengo Iruñeako kurtsoa, EHUko uda-ikastaroek suspenditu egin behar izan zuten gerraosteko euskal lirikaz eman beharrekoa.

- *Bi.* Arestian aipatu bi hauek biltzen duten ia beste lagun elkartzan ditu azken aldian Maiatzek Baionan urtero antolatuturiko jardunaldietan. Hegoaldean inork ez bezalako duintasunez: Bosniako poetak bertaratu zituzten aurtan.

- *Hiru.* Aldizkariet. *Plazara* hil eta *Egan* eta *Garziarena* sortu.

- *Lau.* Literatura baino argitaratuko ez duen argitaletxe berria: Alberdania. Atomizazioak mesederik izango duelakoan oheratzen naiz. Nork idatzi behar du ordea denei eusteko lain kalitate galbahea gero eta estuagoa den garaiotan?

- *Bost.* Euskal Herriko lehen poesia-eguna. Berrogei poeta Trinitate plazan. Borreroak baditu milaka aurpegi.

- *Sei.* Idazleak Ikastetxeetara programa Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoara zabalduko da aurtengoan. Guztiak josten ez baditu ere.

• *Zazpi*. Galeuzca Santiagon. Berton aurton. Famili bazkaria baino gehiago delakoan, zertarako balio duen egiten diot galde iaz bezala aurten ere neure buruari, ikasleak baino okerrago, aurpegiak bai, baina elkarren obraren minimorik eza-gutarazteko ere gauza ez bagara.

Apunteak uztea erabaki dut. Izango da hobeto osatuko eta literatura txikiak ezarian-ezarian nola handitzen diren perfektioz azalduko duenik. Zainketa berezietako gelatik ate egon nahi guk ordea. Hanka bat bederen.

LUIS BANDRES

HEZKUNTZA ETA KULTURA

Urriaren hogeita hirua da. Leihotik euria ikusten dut, giroa benetan egokia luma hartzeko eta idazteari emateko. *Jakin*-ek orain dela denbora bat bidalitako eskaintzari erantzuna gaur ematea erabaki dut, beraz ekainean irakurri nuen hura: «... urte barruan gertaturiko kulturari buruzko bospasei gertakari hautatu eta... Zure ustetan gertakari nagusiak...» berriro ekarri dut gogora. Iazko irailetik urte honetako irailera bitartean gertatutakoari begirada bat eman diot eta, bene-benetan, erraza zirudien hura zaila egin zait. Zeini helduko diot? Ohizko bezala, urtero egiten diren ekitaldiak: Zinemaldia, Tolosako Abesbatza Lehiaketa, Bertsolarien Txapelketak edo Durangoko Azoka, esaterako, birgogoratu eta komentatuko al ditut? Edo urte honetan zehar gure ingurutik joan diren kultur munduko horiek, besteak beste, eta bakoitza bere lekuan, Nikanor Zabaleta arpajolea, Lazkao Txiki bertsolaria edo Eusebio Erkiaga idazlea hartuko al ditut aztergai? Badaukat beste bide bat ere nire lumari bidea emateko, efemerideak aipatzea, alegia; hor dauzkagu «Ama Lur» izeneko filmaren hogeita bostgarren urterena edo Eusko Ikaskuntzaren hirurogeita hamabostgarrena, adibidez.